

การสื่อสาร แบบมีส่วนร่วม

การพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อความยั่งยืน

รัชชัย ดวงไทย

นักวิชาการโสตทัศนศึกษา, สำนักงานคณบดี
คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยแม่โจ้

“ พ.ศ. 2504 ผู้ใหญ่ลีตีกลองประชุม ชาวบ้านต่างมาชุมนุม มาประชุมที่บ้านผู้ใหญ่ลี ต่อไปผู้ใหญ่ลี จะขอกล่าว ถึงเรื่องราวที่ได้ประชุมมา ทางการเขาสั่งมาว่า (ซ้ำ) ให้ชาวนาเลี้ยงเป็ดและสุกร ฝ้ายตาสีหัว คลอนถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ผู้ใหญ่ลีลุกขึ้นตอบทันที สุกรนั้นไซ้ร คือ หมาน้อยธรรมดา หมาน้อย หมาน้อย ธรรมดา ”

248207

บทเพลงที่เคยโด่งดังในอดีต ที่ไม่เพียงแต่สร้างความบันเทิงและเสียงหัวเราะกับ สาธารณชนเท่านั้น ในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับสังคมพบว่า การสื่อสาร กับสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ลักษณะการสื่อสารใน สังคมจะเป็นไปตามสภาพของสังคมนั้นๆ อีกทั้งบทเพลงดังกล่าว ยังสะท้อนภาพบริบท สังคมไทยได้เป็นอย่างดี คือ วัฒนธรรมของการสื่อสารแบบไทยที่มีลักษณะการสื่อสารแบบ บนลงล่าง (Top-down Communication) โดยที่ภาครัฐมีการคิดและตัดสินใจแทน ประชาชนอยู่ก่อนแล้วจึงสั่งการมายังประชาชน ดังเห็นจากวัฒนธรรมที่พบเห็นอยู่บ่อยครั้ง ในสถานที่ทำงาน คือ การรับคำสั่งตามลำดับชั้น การสั่งการ หรือการที่ผู้ใต้บังคับบัญชา รับฟังเพียงอย่างเดียว โดยไม่แสดงความคิดเห็นในวาระการประชุม เป็นต้น วัฒนธรรม การสื่อสารเหล่านี้ผู้อ่านคงคุ้นเคยเช่นเดียวกับผู้เขียนไม่น้อย เช่นเดียวกับ หอกระจาย ข่าวสารประจำหมู่บ้านที่มีบทบาทเป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสมาชิก ภายในชุมชนเพื่อชุมชน แต่กลับกลายเป็นช่องทางการเผยแพร่ข่าวสารของรัฐสู่ชุมชน โดยมี รูปแบบของการนำเสนอเนื้อหา เช่น การประกาศข่าวราชการ และการเปิดเทป ประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานราชการ หากคงเป็นเพราะสมาชิกในชุมชนขาดกระบวนการ “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Communication) ในการดำเนินงาน หอกระจายข่าวสารของชุมชนตนเองตั้งแต่ต้น เนื่องจากหลายผลงานวิจัยที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาหอกระจายข่าวสารภายในชุมชนของไทยพบว่า สมาชิกในชุมชนขาดการมี ส่วนร่วมในการดำเนินงานของหอกระจายข่าวสาร แต่คนในชุมชนเป็นเพียงผู้ร่วมรับฟัง เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ข่าวสารที่จะต้องการประกาศประชาสัมพันธ์เท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นข่าวสารราชการ เปิดเทปหน่วยงานราชการ ประกาศเรียกประชุมหมู่บ้านและเพื่อใช้กิจกรรมของชุมชน เช่น งานบวช งานแต่งงานบุญ เป็นต้น

อีกปัญหาหนึ่งพบว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้ควบคุมหอกระจายข่าว โดยทำการจัดกระจายเสียงเพียงคนเดียว สมาชิกภายในชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการนำเสนอเนื้อหาต่างๆ ทำให้การนำเสนอเนื้อหาไม่ตรงกับความต้องการรับฟังของสมาชิกในชุมชน สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ เรื่อง การดำเนินการหอกระจายข่าวเพื่องานส่งเสริมการเกษตร : กรณีศึกษาในอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน (พงษ์พันธ์ นันทขว้าง, 2535) พบว่า เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตและนำเสนอ ส่วนใหญ่ติดตั้งไว้ที่บ้านพักของผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ทางด้านการส่งกระจายเสียงของหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้านมักขาดความต่อเนื่อง ไม่ครอบคลุมพื้นที่ เนื่องจากอุปกรณ์ชำรุดจากการใช้งาน อีกทั้งคนในชุมชนขาดความรักและห่วงใยในหอกระจายข่าวสารของหมู่บ้าน สอดคล้องกับ นนท์ กอแก้วทองดี และภัสรา คติกุล กล่าวไว้ในคู่มือประชาชนด้านการทุจริตโครงการประชากรศึกษาและชุมชนสัมพันธ์ว่า แนวคิดในการปกครอง - บริหารแบบศูนย์รวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง และการสั่งการมาจากข้างบนเช่นนี้ จะไม่ค่อยคำนึงถึงสภาพการใช้ภาษาที่มีความแตกต่างกัน ตลอดจนศักดิ์ศรีและศักยภาพของประชาชนว่า หลากๆ เรื่องเขาก็คิดเอง ทำเองได้ โดยไม่ต้องมีใครบอกมาสั่งให้ทำ เพราะที่ผ่านมาราชการได้กำหนดและตัดสินใจลงมาแล้ว โดยที่ประชาชนเป็นเพียงผู้รับผลจากการตัดสินใจของราชการเท่านั้นจึงมีส่วนร่วมน้อยมาก อีกทั้งความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของกิจกรรม โครงการที่ราชการจัดให้จึงมีน้อย เพราะคิดว่า ไม่ใช่ของตนเอง แต่เป็น “ของหลวง” ซึ่งมีหน้าที่บริการให้แก่ประชาชนอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจว่าเมื่อทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมชำรุดเสียหาย ประชาชนจึงมักขาด “จิตสำนึกสาธารณะ” ที่จะมาซ่อมแซมได้แต่รอคอยให้ราชการมาช่วย ผู้อ่านทุกท่านคงสังเกตเห็นได้จากสิ่งก่อสร้างภายในชุมชนของตนเอง เมื่อเกิดชำรุดเสียหายก็มักจะไม่เห็นคนในชุมชนนั้นๆ ซ่อมแซมให้ดีขึ้น ดังจะเห็นจากที่อ่านหนังสือพิมพ์ชุมชนหรือหอกระจายข่าวสารภายในชุมชน สอดคล้องกับผลงานวิจัย เรื่อง การเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ จากการรับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรทางอากาศผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน (ศราณี มณีโชติ, 2545) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบวัดผลครั้งเดียว พบว่า เกษตรกรได้รับฟังรายการไม่ชัดเจนเนื่องจากเครื่องกระจายเสียงของหอกระจายข่าวเก่าและชำรุด และวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการพัฒนาหอกระจายข่าวอัตโนมัติแบบไร้สายขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่เหียะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (เบ็ญจมาภรณ์ กันทะปັນ, 2548) พบว่า สมาชิกชุมชนไม่สามารถรับฟังได้อย่างทั่วถึง โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ไกลจากจุดตั้งลำโพงของหอกระจายข่าว

รวมไปถึงสมาชิกภายในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสาร สอดคล้องกับผลงานวิจัย เรื่อง การเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ จากการรับฟังรายการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรทางอากาศผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน (ศราณี มณีโชติ, 2545) พบว่า สมาชิกภายในชุมชนต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ ด้วยการเป็นตัวแทนในการนำเสนอประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จของตนให้แก่เกษตรกรร่วมโครงการได้รับฟัง

3. แนวทางแก้ไขและการพัฒนา

จากปัญหาของหอกระจายข่าวสารดังกล่าว แนวทางแก้ไขและพัฒนาหอกระจายข่าวสารให้ยั่งยืน คือ การสร้างกระบวนการ “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” ในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารของชุมชนนั่นเอง โดยเริ่มกระบวนการจากการจัดให้มีการเสวนาโดยให้สมาชิกภายในชุมชนรับรู้เรื่องราว ร่วมแก้ปัญหาในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารของชุมชนตน ร่วมตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน และร่วมกันคัดเลือกผู้ดำเนินรายการหอกระจายข่าวสาร ผลิตและกำหนดเนื้อหา รูปแบบรายการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและความต้องการรับฟังของชุมชน พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานด้วยการประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการที่เน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม กระบวนการทั้งหมดจะส่งผลให้สมาชิกภายในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวสาร เกิดความสำนึกร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในทุกกระบวนการ อันก่อประโยชน์กับชุมชนในการพัฒนาหอกระจายข่าวสารของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของดวงพร คำณูณวัฒน์ และคณะ ที่ทำการศึกษาคำแนะนำการพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อสนองความต้องการของชุมชน (ดวงพร คำณูณวัฒน์ และคณะ, 2545) เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) พบว่า หอกระจายข่าวสารภายใต้บริบทที่ต่างกันภายในชุมชนของอำเภอประทิว จังหวัดชุมพร คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ว่า หอกระจายข่าวสารไม่ได้เป็นของชุมชน ด้วยเหตุผลที่ว่า คนภายในชุมชนไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่การก่อตั้ง และการดำเนินงานของหอกระจายข่าวสารเลย ข้อมูลข่าวสารที่ออกมาไม่เกี่ยวข้องกับชาวชุมชน อีกทั้งชาวชุมชนไม่รู้จักผู้สื่อสาร ความรู้สึกห่างเหินจึงเกิดขึ้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยกิจกรรม (Action) เพื่อให้คนภายในชุมชนได้เข้ามาร่วมงานในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานข่าวสาร โดยจัดเสวนาเพื่อให้คนในชุมชนร่วมรับรู้เรื่องราวของหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน ร่วมคิดทบทวนบทบาทของหอกระจายข่าว ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวในอนาคต รวมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการทำงาน และร่วมคัดเลือกผู้ดำเนินงานหอกระจายข่าวที่คนภายในชุมชนคัดเลือกเอง ผูกบุคลากรให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานด้วยการประชุมปฏิบัติการ ที่เน้นการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมและดำเนินการภายใต้กติกาที่ชาวบ้านเองเป็นผู้กำหนด

ช่วงระยะเวลาต่อมาจึงทดลองปฏิบัติงานตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นจากการประชุมตามความต้องการของชุมชน วางแผนการจัดรายการโดยข้อมูลที่สำรวจได้ จัดทำปฏิทินรายการและกิจกรรมเสริม และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหอกระจายข่าว และในท้ายที่สุดได้จัดการเสวนาเพื่อให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของหอกระจายข่าวสาร และประเมินผลงานโดยคนภายในชุมชนเอง

ผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการ พบว่า ทุกหมู่บ้านได้มีการนำเรื่องราวของหอกระจายข่าวสารเข้าสู่การประชุมหมู่บ้านเพื่อปรึกษาหารือกันในเรื่องการหาเงินเพื่อการบำรุงรักษาอุปกรณ์หอกระจายข่าวสาร อีกทั้งได้ขอรับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล มีการจัดกิจกรรมเสริมตามวาระพิเศษและเทศกาลต่างๆ เช่น การประกวดร้องเพลง การจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อหารายได้บำรุงรักษาหอกระจายข่าวสารของชุมชน การจัดงานเลี้ยงน้ำชา เพื่อหาเงินเข้ากองทุนหมู่บ้านและส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับหอกระจายข่าวสาร ส่วนทางด้านการจัดกระจายเสียงพบการเปลี่ยนแปลงทุกองค์ประกอบของการสื่อสาร ได้แก่ ผู้จัด (Sender) เนื้อหา (Message) วิธีการนำเสนอ/ช่องทาง (Channel) จนถึงชาวบ้านที่เป็นผู้รับฟัง (Receiver) ผู้รับผิดชอบการจัดกระจายเสียงก็มีลักษณะเป็นกลุ่มคนมากกว่าคนเพียงคนเดียวเหมือนแต่ก่อนชาวบ้านได้ยินเสียงที่แตกต่างไปจากเดิมรวมทั้งเสียงผู้หญิง ไม่ใช่เสียงกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น ทางด้านเนื้อหาสาระมีการปรับปรุงโดยเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนมากขึ้น เช่น เรื่องการจัดสรรกองทุนหมู่บ้าน การรับบริการตามโครงการ 30 บาท รักษาทุกโรค การป้องกันไข้เลือดออกที่กำลังระบาด สรุปลงข่าวสารจากอำเภอ สถานการณ์ยาเสพติด วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวคราวกิจกรรมของคนในหมู่บ้าน เช่น งานแต่งงาน แหล่งข้อมูลมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าเดิม จากข้อมูลภายนอกที่มีการใช้ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์ และแหล่งข้อมูลภายในที่มีทั้งจากคนในชุมชนที่กำลังจะจัดกิจกรรมทางสังคม ผู้อาวุโส อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นต้น รูปแบบการจัดรายการมีความหลากหลายมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านสนใจฟังหอกระจายข่าวมากขึ้น ชาวบ้านมีลักษณะของผู้รับสารแบบ Active ที่นอกจากบอกความต้องการแล้ว ยังมีปฏิกริยาป้อนกลับ (Feedback) มายังผู้จัดด้วย ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษามีความกระตือรือร้นต่อการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารมากกว่าเดิมที่เป็นเพียงผู้รับฟังอย่างเดียว

นอกจากนี้วิทยานิพนธ์ เรื่อง แนวทางการพัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน กรณีศึกษาหมู่บ้านพระเจ้านั่งโก้น ตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ (ลัดดารัตน์ เลิศลักษณ์วัฒน์, 2546) ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบมีแนวคำถาม และสังเกต พบว่า หลังจากสร้างกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้ว ชุมชนเกิดความเข้าใจบทบาทและสถานภาพของหอกระจายข่าวสาร และแสดงความต้องการถึงการพัฒนาหอกระจายข่าว มีการสำรวจความต้องการของชุมชน เกิดแนวร่วมผู้ปฏิบัติงาน เพื่อช่วยเหลือร่วมมือ

ซึ่งกันและกันในการพัฒนาหอกระจายข่าว ชาวบ้านส่วนใหญ่ร่วมคิดทบทวนถึงบทบาทของหอกระจายข่าวที่เป็นอยู่ และแสดงออกถึงความต้องการอย่างเป็นธรรมชาติและสร้างสรรค์ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด คือ เกิดการพูดถึงประเด็นของการพัฒนารูปแบบรายการ เนื้อหา ชาวบ้านร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอในสิ่งที่ต้องการ เช่น การเสนอให้ผู้ใหญ่บ้านได้พูดคุยกับชาวบ้านเพื่อตอบข้อสงสัยและบอกกล่าวในประเด็นที่ชาวบ้านไม่อาจทราบ การเสนอให้ผู้สูงอายุ เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ส่งสาร เช่น ให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ใช้หอกระจายข่าวกล่าววอยพอร์ ให้คำแนะนำลูกหลานในหมู่บ้าน ส่วนเยาวชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและความต้องการด้านต่างๆ การเสนอแนะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าแท้ที่จริงแล้วชาวบ้านสามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาได้หากพวกเขามีโอกาสได้ร่วมการพัฒนา ชาวบ้านมีโอกาสร่วมบริหารจัดการหอกระจายข่าว ร่วมกำหนดทิศทางการดำเนินงาน รูปแบบรายการ เวลาการนำเสนอ การเสนอชื่อบุคคลร่วมผลิตรายการ และชาวบ้านบางส่วนพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในส่วนของวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการจัดกระจายเสียง

ผู้อ่านคงเห็นแล้วว่า การสร้างกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหอกระจายข่าวสาร ที่เริ่มต้นจากการให้คนในชุมชนเองได้มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ก่อให้เกิดคนในชุมชนเหล่านั้นเกิดความรู้สึกผูกพันและเป็นเจ้าของ เกิดความหวงแหนในสมบัติของชุมชนเอง จึงใส่ใจฟังเนื้อหาสาระจากสารที่ชาวบ้านเองเป็นผู้ถ่ายทอดและสอดคล้องกับเนื้อหาที่ชาวบ้านต้องการฟัง ซึ่งจะทำให้หอกระจายข่าวสารนั้นสามารถดำรงอยู่อย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดประโยชน์เหลือคณานับแก่คนในชุมชนนั้นๆ นั่นเอง สอดคล้องกับ รศ.กาญจนา แก้วเทพ กล่าวว่า จากผลการวิจัยชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน” กว่า 30 โครงการ โดยนำกระบวนการใหม่เรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา คือ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โดยใช้การสื่อสารเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนได้ก้าวเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารเอง ในบทบาทและฐานะแตกต่างกัน และการใช้การสื่อสารเพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนได้ก้าวเข้าสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ (Public life) พบว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ช่วยแก้ไขปัญหามุมชนหรือช่วยพัฒนาชุมชนได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2551)

4. บทสรุป

จะเห็นได้ว่า “การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม” ต่อการพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้นเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนควรตระหนัก โดยเฉพาะรัฐควรให้ความสำคัญกับกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการดำเนินงานหอกระจายข่าวสารในทุกกระบวนการ ไม่ใช่เพียงให้ชาวบ้านเป็นผู้รับทราบการปฏิบัติงานหรือออกแรงในการสร้างหอกระจายข่าวสารเพียงเท่านั้น การมีส่วนร่วมของรัฐและชาวบ้านควรคำนึงถึงช่วงเวลาที่เหมาะสม เนื่องจากหลายครั้งพบว่า หน่วยงานรัฐมักเปิดเวทีระดมความคิดเห็นในเวลาราชการ ซึ่งเป็นเวลาที่สมาชิกในชุมชนต้องไปทำงาน ทำให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นมี

จำนวนน้อย อีกทั้งหน่วยงานของรัฐไม่ควรใช้ หอกระจายข่าวสารเพื่อเป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูล (เป็นสิ่งที่กระทำได้ แต่ควรคำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิต วิถีชุมชน และความต้องการในข้อมูลข่าวสารนั้นๆ ของชาวบ้านเป็นที่ตั้ง) ข้อมูลข่าวสารควรคำนึงถึงบริบทที่เกี่ยวข้องของแต่ละชุมชนให้หอกระจายข่าวสารเป็นสื่อของชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้บริหารงานและจัดกระจายเสียงได้โดยอิสระ สนับสนุนให้หอกระจายข่าวมีสภาพเป็นสื่อของชุมชนอย่างแท้จริง (เพราะหน่วยงานราชการมักอ้างว่าหอกระจายข่าวสารอยู่ในความรับผิดชอบของตน) ทำให้ชาวบ้านไม่แน่ใจว่าเป็นของชุมชนตนเองหรือไม่ หากเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้ชาวบ้านเหล่านี้จะใช้หอกระจายข่าวสารอย่างไม่เต็มที่ ท้ายที่สุดรัฐควรสนับสนุน งบประมาณอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมถึงจัดให้มีการฝึกอบรมสำหรับผู้ปฏิบัติงานของหอกระจายข่าวสารเพื่อให้เกิดทักษะในการปฏิบัติงาน

ผู้เขียนตระหนักในความสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมดังเรื่องเล่าจากหนังสือปฐมบทแห่งองค์ความรู้ เรื่อง สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข ที่ว่า ครั้งหนึ่งเมื่อทางราชการ

กำหนดให้หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ต้องมีการทำแผนพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง หมู่บ้านเนินมะปรางมีวิธีการที่จะร่างแผนพัฒนาหมู่บ้าน อยู่ 2 แบบ แบบแรกให้ผู้ใหญ่บ้านว่าการไปคนเดียว เพราะผู้ใหญ่บ้านเป็นคนของชุมชนย่อมรู้ดีอยู่แล้วทุกแง่มุมว่าชุมชนมีปัญหาอะไร ต้องการอะไร ผู้ใหญ่บ้านก็จะร่างแผนพัฒนาหมู่บ้าน ออกได้มาเป็นผลลัพธ์ชุดหนึ่ง แบบที่สอง มีการเรียกประชุมชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน มาช่วยกันร่างแผนใคร่ความคิดเห็นดีๆ ก็แสดงออกมา บางคนไม่ชอบพูดก็คนอื่นพูด อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านนี้ท้ายที่สุดก็จะได้แผนพัฒนาหมู่บ้าน ออกได้มาเป็นผลลัพธ์ชุดหนึ่งและส่วนใหญ่แล้วไม่ว่าจะใช้วิธีการแรกหรือแบบที่สอง ผลลัพธ์ที่เป็นตัวแผนมักจะมีหน้าตาเหมือนกัน ดังนั้น เราจึงมักได้ยินบ่อยๆ ว่าทำอะไรก็เอาผู้ใหญ่บ้านว่า เขากำหนดมาแล้วกัน เพราะผลลัพธ์ก็จะออกมาเหมือนกันสะดวกรวดเร็วไม่ยุ่งยาก

แต่ความจริงแล้ว แม้ว่าแผนที่ได้จะออกมาเหมือนกันแต่สิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง 2 วิธีการ ก็คือความรู้สึกว่าเป็นเจ้าเข้าเจ้าของที่ได้พูดมาเมื่อข้างต้นนั้น จะไม่เหมือนกัน เมื่อใช้กระบวนการทำแผนแบบไม่มีส่วนร่วมอย่างแบบแรก ชาวบ้านก็จะรับรู้ว่าเป็นแผนพัฒนานั้นเป็นแผนของผู้ใหญ่บ้าน แต่เมื่อใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมอย่างแบบที่สอง ชาวบ้านจะมีเกิดความรู้สึกว่า แผนนี้เป็นของเรา เพราะเรามีส่วนร่วมมาตั้งแต่อันแต่แรก

เรื่องนี้จึงสรุปได้ว่า แม้ว่าผลลัพธ์ที่เป็นตัวแผนที่มองเห็นจับต้องได้จะเหมือนกัน แต่เมื่อใช้กระบวนการที่ต่างกัน ผลลัพธ์ที่เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ จะไม่เหมือนกัน และผลลัพธ์ที่มองเห็นนี้จะสั้นสะท้อนมาถึงการระดมความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ร่วมกำลังทรัพย์และอีกหลายความร่วมมือในขั้นตอนของการดำเนินงาน (กาญจนา แก้วเทพ, 2549) หวังว่า ผู้อ่านคงเก็บกระบวนการสื่อสารสำคัญนี้ไปใช้ในกระบวนการทำงาน เพื่อพัฒนาชุมชนไทยต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2549). **ปฐมบทแห่งองค์ความรู้ เรื่องสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2551). **เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัย การสื่อสารชุมชน: องค์ความรู้และประสบการณ์จากงานวิจัยในบริบทไทย**. เชียงใหม่: สำนักผลิตสื่อและสิ่งพิมพ์ มหาวิทยาลัยพายัพ.
- ดวงพร คำบุญวัฒน์ และคณะ. (2545). **การพัฒนาหอกระจายข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เบญจมาภรณ์ กันทะปิ่น. (2548). **แนวทางการพัฒนาหอกระจายข่าวอัตโนมัติแบบไร้สายขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่เหิยะ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2542). **การสื่อสาร: กลไกสำคัญในการก้าวสู่ประชาสังคมในศตวรรษที่ 21**. วารสารนิเทศศาสตร์ 17: 71-79.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. (2549). **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พงษ์พันธ์ นันทขว้าง. (2535). **การดำเนินการหอกระจายข่าว เพื่องานส่งเสริมการเกษตร: กรณีศึกษาในอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2548). **เอกสารการสอนชุดวิชา การสื่อสารกับการพัฒนา**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ลัดดารัตน์ เลิศลักษณ์วัฒน์. (2546). **แนวทางการพัฒนาหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน กรณีศึกษาหมู่บ้านพระเจ้านั่งโกน ตำบลดอนแก้ว อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ศราณี มณีโชติ. (2545). **การเปิดรับ ความพึงพอใจ และการใช้ประโยชน์ จากการรับฟังรายการความรู้ทางเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรทางอากาศผ่านทางหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Mcquail, D. (1987). **Mass Communication Theory: An Introduction**. London: Sage.
- ภาพ : <http://lpa.nfe.go.th/rptk/acc/c27696023.JPG>, [วารสารนิเทศฯ ฉบับที่ ๖๕ - ๒๕๕๕](http://www.tachang.sk1plan.org/place-</p></div><div data-bbox=)